

Gadamer Kimin Devamıdır?

Whose Continuation is Gadamer?

Hayyam Celilzade

Anadolu Üniversitesi, Eskişehir/TÜRKİYE

hayyamcelilzade@anadolu.edu.tr

ORCID No: 000-0001-7739-9388

Araştırma Makalesi/Research Article

Doi: 10.56671/hafizadergisi.1688852

Sayfa: 15-23

Makale Gönderim Tarihi

01/05/2025

Makale Kabul Tarihi

21/05/2025

Bu çalışma, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'nde Prof. Dr. Tahsin Görgün'ün danışmanlığında 2016 senesinde hazırlanan "Hans Georg Gadamer'in Hakikat ve Yöntem İsimli Eserinde Fenomenolojik Yöntem" başlıklı Yüksek Lisans Tezinden hareketle hazırlanmıştır.

Öz

Hermenötiğin antikçağ felsefesine kadar geri giden bir tarihi var. Bu tarihi süreç içerisinde farklı hermenötik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Özellikle Hristiyan Ortaçağ'ında teolojik hermenötik başlıca hermenötik yaklaşım olmuştur. Çağdaş dönemde temelde üç hermenötik yaklaşım öne çıkar. Bunlar sırasıyla hermenötik kuram, felsefi hermenötik ve eleştirel hermenötiktir. Çalışmamızda felsefi hermenötik yaklaşımın önemli isimlerinden olan Hans-Georg Gadamer üzerinde duracağız. Onun etkilendiği isimler arasında özellikle Edmund Husserl ve Martin Heidegger ön plana çıkar. Gadamer'in bu iki isimden hangisine daha yakın durduğu anlamlı bir sorudur. Gadamer, hermenötikle ilgili bağlamda Heidegger'e, ama fenomenolojik yöntem söz konusu olduğu vakit de Husserl'e yakın durur. Bununla birlikte onun fenomenolojik yöntemle Heidegger üzerinden irtibat kurduğu da söylenebilir. Dolayısıyla Gadamer'in felsefesinde belirleyici ismin Heidegger olduğu anlaşılır. Makalemize bu gerçeği örnekleriyle ortaya koymaya çalışıyoruz. Bu doğrultuda Husserl, Heidegger ve Gadamer'in temel metinlere müracaat ediyoruz. Heidegger'in Husserl'in felsefesini nasıl yorumladığı ve onun yorumunun Gadamer'i nasıl etkilediğini ortaya çıkarmaya çalışıyoruz. Amacımız Gadamer'in Heidegger'in devamcısı olduğunu gösterebilmektir.

Anahtar Kelimeler: Hermenötik, Fenomenoloji, Husserl, Heidegger, Gadamer

Abstract

The field of hermeneutics can be traced back to ancient philosophy. In this historical process, a variety of hermeneutic approaches have been employed. The development process has been completed. It is evident that, in the Christian Middle Ages, theological hermeneutics constituted the predominant hermeneutical approach. In the contemporary period, three hermeneutical approaches are particularly salient. The three hermeneutic theories are as follows: firstly, hermeneutic theory; secondly, philosophical hermeneutics; and thirdly, critical hermeneutics. The present study will concentrate on Hans-Georg Gadamer, a prominent figure in the field of philosophical hermeneutics. Hans-Georg Gadamer, a pre-eminent figure in the field of philosophical hermeneutics, drew considerable influence from the work of Edmund Husserl and Martin Heidegger. The question of which of these two names Gadamer stands closer to is a significant one. Gadamer's philosophical standpoint is closely aligned with Heidegger's in the domain of hermeneutics, while also drawing parallels with Husserl's approach to the phenomenological method. However, it can also be argued that he engages with the phenomenological method through Heidegger. It is widely acknowledged that Heidegger's thought exerts a profound influence on Gadamer's philosophical approach. In the present article, an attempt is made to demonstrate this phenomenon through the utilisation of illustrative examples. In this direction, we refer to the foundational texts of Husserl, Heidegger and Gadamer. The present study aims to elucidate the manner in which Heidegger interpreted Husserl's philosophy and the subsequent influence of this interpretation on Gadamer. The objective of this study is to demonstrate that Gadamer can be considered a continuation of Heidegger's philosophical project.

Keywords: Hermeneutics, Phenomenology, Husserl, Heidegger, Gadamer

Giriş

Gadamer, Heidegger'in felsefesi üzerinden hermenötik ve fenomenolojiyle irtibat kurar. Nitekim Gadamer Freiburg'a Heidegger'le birlikte çalışmak ve fenomenolojiyi öğrenmek için gider. Gadamer'in başyapıtı olan *Hakikat ve Yöntem*, Heidegger'in felsefesinden ve Heideggerci fenomenolojiden izler taşır. "*Gadamer, Heidegger'in Varlık ve Zaman'ının aşkınsal fenomenolojisini benimser*" (Dostal, 2002: 252). Dostal'ın sözünü ettiği aşkınsal fenomenoloji, aslında hermenötik fenomenolojidir. Ancak Heidegger'in hermenötik fenomenolojisi, klasik anlamda bir yöntem değil, yöntem öncesi bir tavrı esas alır. Fenomenolojinin hermenötik fenomenolojiyle birlikte yöntemden "yöntem öncesi tavra" dönüşme süreci Heidegger'le başlar Gadamer'in *Hakikat ve Yöntem* eseriyle birlikte en yetkin şekline bürünür. Yine bu bağlamda Gadamer, hermenötiğe olan katkılarından dolayı Husserl'i takdir etse de temel hususlarda Husserl'i eleştirerek Heidegger'in felsefesine daha yakın durur. Zira Husserl'e göre "*fenomenoloji, bir yönetime ve düşünme biçimine işaret eder: Özel felsefi bir düşünme biçimine, özel felsefi yönetime*" (Husserl, 2010: 18).

Felsefi hermenötiğin gelişmesinde Heidegger ve Husserl'in belirleyici olduğu bir gerçektir. Buna Gadamer'in itirazı olacağını düşünmüyoruz. Buna binaen "*fenomenolojinin kurucusu olan şeylerin kendisine bakış metodunu geliştiren Edmund Husserl ile Husserl'in asistanı olan Heidegger hiç şüphesiz Gadamer'in felsefi gelişiminde önemli bir yere sahiptirler*" (Topakkaya, 2008: 6). Gadamer'in hermenötiği Heidegger'in varoluş analizlerini ve Husserl'in *yaşam-dünyası*'nı esas alır. Ayrıca Heidegger'in felsefesinin de Husserl'in felsefesinden etkilendiğinin vurgulanması gerekir. Husserl'in *yaşam-dünyası* kavramıyla tarihsel gerçekliğe dönüşü ve nesnelliği güvence altına almak bağlamında geliştirdiği üçüncü şahsın perspektifi yaklaşımı genelde felsefi hermenötiği özelde ise Gadamer'in felsefesini derinden etkiler. Yani Husserl, hem Heidegger hem de Gadamer açısından belirleyici bir isim olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda Husserl, Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da geliştirdiği hermenötik ontolojiyi de Gadamer'in *Hakikat ve Yöntem*'de geliştirdiği anlama teorisini de müjdeleyen isimdir.

Heidegger'in fenomenolojik hermenötiği, Kartezyen özne-nesne ve zihin-beden dikotomileri doğrultusunda geliştirilmiş tezlerin temelsizliğini gösterir. Nitekim Heidegger'e göre *Dasein* analizi, özne-nesne ve zihin-beden dikotomileri dâhil diğer bütün metafizik paradoksların fenomenolojik hermenötikle bertaraf edilmesidir. Bu doğrultuda Heidegger, özne-nesne ve zihin-beden dikotomilerine karşı çıkarak insanın düşüncesiyle insanın hayatı arasındaki ilişkiyi sorgular ve ontolojiyi fenomenolojiyle irtibatlandırarak hermenötiğin temelini öznelikte değil, dünyanın olgusallığında ve zamansallığında arar. Yani Heidegger, Husserl'in paranteze aldığı dünyayı yani pratik dünyayı ontolojik araştırmanın merkezine yerleştirir. Bu bağlamda Varlığın anlamının araştırılması, Husserl'in yaptığı gibi özlerin tanımlarının yapıldığı metafizik bir araştırma değil, pratik olanın yani hayatın anlaşılması ile ilerleyen bir betimleme teşebbüsüdür ve "*bu sorunun ele alınış minvali de fenomenolojiktir*" (Heidegger, 2011, s. 28). Ama şunun da unutulmaması gerekir ki, Husserl'in kesin bilim olarak felsefeyi temellendirmeye çalışması bir anlamda hakikat iddiasını sürdürdüğü anlamına gelir. "*Hermenötik, mümkün olan uygulamalarında evrenseldir* (Gadamer, 2009: 155) iddiasında bulunan Gadamer'in de yöntembilimsel öğretileri eleştirmiş olsa da hakikatten vazgeçtiği söylenemez. Yani Gadamer, hakikatin bir yöntem meselesi olarak ele alınmasına karşıdır. O, Husserl'i hakikati bir yöntem meselesi olarak ele alması cihetiyle eleştirirken, fenomenolojik yöntemin hakikati felsefenin merkezi konusu haline getirmesi cihetiyle takdir eder. Kuşkusuz Gadamer, Heidegger'in felsefesinden etkilenerek hakikat temasının merkeziliğini savunur. "*Heidegger'in yaklaşımı tabii bilimleri veya maneî ilimleri reddetmemekle birlikte, dikkatini onların öncesine, onları önceleyene çevirir*" (Görgün, 2003: 88). Heidegger açısından hakikatin, tabii bilimlerin ve maneî ilimlerin öncesi ve onları önceleyen şeyin ta kendisi olduğu kanaatindeyiz. Gadamer de Heidegger'in yolundan ilerler ve onun açısından da fenomenoloji, yöntemden daha çok yöntem öncesi tavrı ifade eder. Tabii bilimlerin ve maneî ilimlerin öncesi ve onları önceleyen şey de ancak yöntem öncesi tavır olan fenomenolojiyle ele alınabilir.

Heidegger'le Husserl'e Karşı

Heidegger, Husserl'in Kartezyen felsefenin de etkisiyle önyargısız ve saf bir zihnin önemi üzerinde durmasını eleştirir ve bu eleştiri Gadamer'in *önyargı* kavramını daha da radikalize ederek felsefesinin merkezine yerleştirmesine yol açar. Kartezyen felsefenin önyargısız ve saf zihni esas alması Heidegger açısından yanlış bir tutumdur. Zira yorumlanması gerekenin daha önceden bilinmiş olması gerekir. Bu olgu önyargısız bir tutumun imkânsızlığını gösterir. Gadamer de Heidegger'in bu eleştirisini üstlenir ve ona göre de önyargı tarihsel bilinci ve *yaşam-dünyası*'nı

¹ "*Yaşam-dünyası, olanaklı olgusal yönelimler içinde en küçük ortak çokluktur. O insan dünyasıdır, kültür dünyasıdır. Yaşam-dünyasına ve onun değişmeyen yapısına geri gitmeyi Husserl, indirgeme, yaşam-alanına indirgeme diye adlandırır*" (Altunoğlu, 2020: 43).

anlamanın anahtarıdır. Ancak Gadamer'e göre bu durum fenomenolojik yöntemin terki anlamına değil dahası fenomenolojik yöntemin esas alınması gerektiğini gösterir. Nitekim "*fenomenolojik açıdan bakarsak her anlamada ön-anlama kaçınılmazdır. Yani dünyayla kurduğum bağ hiçbir zaman epistemolojik ve mesafeli bir öznel/nesne bağı değildir. Daimi bir paylaşım, bir iştirak, bir metheksis ilişkisidir*" (Varlık, 2015: 34).

Heidegger'in hermenötik fenomenoloji bağlamında ele aldığı ve kendisinden önceki filozoflardan farklı anlam yüklediği kavramlardan biri de *dünya* kavramıdır. Descartes'ın *res cogitans* ve *res extensa* kavramlarıyla *dünya* kavramının anlaşılmayacağını söyleyen Heidegger, bu kavramlarla gerçekleşen ayrımın kendisinin bile *dünya*'nın oluşturduğu ilişki düzeni içinde var olduğunu söyler. Heidegger'in hermenötik fenomenolojisinin merkezi ögesi olan *Dasein*'in, dünya- içindeki-varlığına binaen dünya kavramının ön-ontolojik özelliği haiz olduğu anlaşılır. *Dünya*, *Dasein*'in varlığının gerçekleştiği mekân olmakla birlikte *Dasein*'in varoluş modlarından olan anlamanın da gerçekleşmesini sağlar. Bu sebepten dolayı *dünya* tamamıyla anlama için temeldir ve bu bağlamda *dünya* ve anlama, *Dasein*'in ontolojik yapısının ayrılmaz unsurlarıdır. Ayrıca Heidegger'in felsefesinde insanın kendisini anlaması bağlamında hermenötik, varoluşsal niteliğe bürünür. Gadamer'in de hermenötiğin varoluşsal niteliğini esas aldığı söylenebilir. Nitekim Heidegger'in anlamanın fiili olarak içinde gerçekleştiği şartları ortaya çıkarma çabasından etkilenen Gadamer anlamayı, geçmişten gelen miras dâhilinde yorumlar. Bu doğrultuda "*Gadamer, felsefi hermenötiğinde Heideggerci kavrayışı, anlamının dilselliği içinde geliştirerek Heidegger'in hermenötiğine fenomenolojik yaklaşımını devam ettirir*" (Ulukütük, 2008: 45). Yani, Gadamer'in üzerinde durduğu anlama meselesi, Heidegger'den devralınır. Hermenötik, varoluşsal bir şekilde anlamada temellendirilmiş olduğundan Gadamer'in düşüncesine konu ettiği yorumlamanın doğasını, anlama-yorumlama diyalektiği dikkate alınarak anlaşılabilir. Gadamer'in anlamanın doğasını anlama çabasının esasında fenomenolojinin "*şeylerin kendilerine dönme*" kaygısının olduğu da görülür. Yani Gadamer anlamanın doğasını irdelerken fenomenolojik yöntemi temel alır.

İrtibatla olduğumuz -Heideggerci tabirle el-altında-bulunan- şeylerle faaliyette bulunmak da hermenötik faaliyettir. *Dasein*, el-altındaki-nesneyle o nesnenin işlevine uygun bir şeyi icra ederken aslında o nesne, bir var olan olarak *Dasein* tarafından yorumlanır. Bu noktada Heidegger, Husserl ve Gadamer arasında köprü rolünü oynar. Zira *Dasein* el-altındaki-nesneye, işlevini kaybetmediği müddetçe yönelmektedir. Bu durum Husserl'in *bilincin, bir şeyin bilinci olması* tezinden hareketle ele alınabilir. Yine el-altındaki-nesnenin işlevine uygun kullanılmasının bir yorumlama olarak ele alınması, Gadamer'in düşüncesinde mevcut olan, *anlamak için uygulamak gerekir* tezine zemin hazırlıyor. Bu anlamda *Dasein*'in yorum faaliyetinin anlamın açık hale getirilmesinden ibaret olduğunu söyleyen Heidegger, Gadamer'in hermenötiğine temel hazırlamış olur.

Heidegger'in Hermenötik Fenomenolojisi ve Gadamer'in Hermenötik Felsefesi

Heidegger ve Gadamer ortak bir kaynaktan yani Husserl'in felsefesinden beslenir. "*Heidegger'in erken çalışmaları gibi Gadamer'in felsefi hermenötiği de açık bir şekilde Husserlci görüşü önceden varsayıyor*" (Dostal, 2002: 252). Gadamer'in "*metinleri anlamak ve yorumlamak yalnızca bilimle ilgili bir şey değildir, daha öte tam olarak genelde insanın dünya deneyimiyle ilgilidir*" (Aşkın ve Çellik, 2015: 16) sözü de onun Husserlci fenomenolojiyi Heidegger üzerinden alımladığının işaretidir. Husserl tarafından özne-nesne bağlamında betimlenen dünya tecrübesini Heidegger, *Dasein*'in dünya-içinde-olmaklığı yönünden yorumlar. Husserl, fenomenolojiyi bilinçle irtibatı içinde oluştururken, Heidegger fenomenolojiyi anlama ve yorumlamayla irtibatı içinde ele alır. Zira ona göre insan dünyayla bir bilinç ve ya düşünce üzerinden değil dil üzerinden karşılaşır.

Husserl her ne kadar Descartes'e yönelik ciddi eleştiriler yönelmiş olsa da sonuncu büyük Kartezyenci sayılır. Nitekim onun felsefesi Kartezyen öğeler içerir, Kartezyen özneyi muhafaza ediyor ve fenomenolojiyi bir *Ben* felsefesine dönüştürür. Husserl'in beyanı da bunu doğrular: "*Fenomenoloji bir Yeni-Kartezyenizm diye adlandırılabilir*" (Husserl, 2010: 71-72). Heidegger ise Husserlci fenomenolojiyi hermenötik yaklaşımla ontolojik bir temelde dönüştürür ve Kartezyen özneyi "paranteze alır". Ancak Heidegger'in felsefesinde Kartezyen özneyi çağrıştıran bir kavram olarak *Dasein* var. Gadamer, Heidegger'in ontolojik mahiyetini öne çıkardığı *Dasein*'i, Husserlci öznenin epistemolojik doğasına tercih ediyor.

Heidegger'de ontolojinin temeli dildir. Dil ona göre Varlığın evidir (Heidegger, 1998: 239). Dille *Dasein*'in varlığı arasındaki bağ, epistemolojik değil ontolojiktir. Fenomenlerle dil arasındaki bağlantıyı sağlayan şey, tarihsel yapıya sahip olan insanın varlığı ve onun *epokhe*² ile statikleştirilen dilsel-pratik dünyasıdır. Husserl'in "*kendimi saf ben olarak kavrayışımın evrensel yöntemi*" (Lyotard, 2007: 29) diye tanımladığı *epokhe* ile dondurduğu dilsel-pratik alan, Heidegger'in hermenötik fenomenolojisinin yöneldiği alana dönüşür. Bilinç ve şey arasında (*bilinç, bir şeyin bilincidir*) olan ilişki epistemik, *Dasein* ve pratik dünya arasındaki ilişki ise ontolojik niteliktedir. Bu doğrultuda Heidegger fenomenolojiyi pratik dünyaya yöneltir. Gadamer'in de bu yaklaşımı sürdürdüğü söylenebilir. "*Gadamer'in felsefi hermenötiği Heidegger'in Varlık ve Zaman'ının temel ontolojisine benzer şekilde aşkınsal ve fenomenolojiktir*" (Dostal, 2002: 252). Ayrıca "*ontoloji sadece ve sadece fenomenoloji olarak mümkündür*" (Heidegger, 2011: 36). Gadamer, Heidegger'in vurguladığı noktaları daha da derinleştir. Nitekim Gadamer, pratik dünyayı şekillendiren önyargı ve geleneğin insan hayatını tarihselleştirdiğini ve tarihsel konumlanmışlığın da anlamının ön şartı olduğunu savunur.

Husserl'in hakikatin mahiyetini araştırmasına karşın, Gadamer hakikat tecrübesini araştırır. Hakikat tecrübesini ise anlamının analizi üzerinden kavramaya çalışır. Husserl'in doğa bilimleri karşısında felsefeye kesinlik kazandırmak ve ikinciye birinciye tercih etmek için fenomenolojik yöntemi geliştirmesine karşın Gadamer, doğa bilimleri ve sosyal bilimler ayrımının ontolojik anlayıştan uzak kalmışlığın sonucu olduğunu ileri sürer. Ona göre genel olarak insan ürünü her bilgi, gelenek içinde, *yaşam-dünyası*'nda ortaya çıkar. Gadamer açısından fenomenolojinin nesneyi tecrübe öncesinde yakalamaya çalışması, Husserl tarafından yeterince üzerinde durulmamıştır.

Husserl, kendi projesinde önemli yer tutan tecrübenin gerçekleşmesi için gereken ön koşullar üzerinde durur. Husserl'e göre tecrübenin olmazsa olmaz üç koşulu şunlardır:

1. Her nesnenin bana silüetlerle verilmesi,
2. Tecrübenin temelinde bulunan ve onu önceleyen *lebenswelt*'in yani *yaşam-dünyası*'nın bulunması,
3. Her tecrübenin yönelimsel olması dolayısıyla evrensel a priori korelasyona bağlı olması.

Gadamer açısından da tecrübenin gerçekleşmesi için ön koşul gerekir. Husserl'den farklı olarak Gadamer, -Heidegger'den ödünç aldığı ön-kavrayış, önyargı, ön-görüş gibi kavramların yol açtığı ufuk içerisinde- tecrübenin gerçekleşmesi için önyargıların şart olduğunu savunur. Gadamer'in önyargılardan olumlu şekilde bahsetmesinin sebebi Heidegger'dir. Gadamer'e göre önyargılar hakikat tecrübesini bozmazlar ve zorunlu olarak hatalı değerler, bilakis varoluşumuzun tarihsel olması önyargıların varlığını gerektirir. Önyargılar insanın tecrübeye yönelmesini

² "*Saf*" olana, "*öz*"e ulaşabilmek için '*doğal tavır alma*'nın ya da '*doğal tavır almanın genel savı*'nın tümüyle değiştirilmesi gerekir. Bu köklü değişim ise dünyanın varlığının "*ayraç içine alınması*", "*bir yana bırakılması*", dünyanın varlığına ilişkin "*yargı vermekten geri durma*" [*epoche*] ile gerçekleşir" (Tepe, 1997: 19. akt. Altunoğlu, 2020: 38).

sağlayan etkenlerdir. Binaenaleyh, önyargıların oluşması ve muhafazası gelenekle irtibatlıdır. Bu anlamda gelenek, hakikat tecrübesini var kılan temel kaynaktır.

Gadamer, Husserl'in, bilincin, önyargıları paranteze alarak fenomenolojik indirgeme sonucunda şeylerin mutlak özlerine ulaşma tezini, Heidegger'in hermenötik fenomenolojisinde *Dasein*'in tarihsel bağlamın varolma koşullarına atılmışlığı ve bu zamansallıktan kurtulamaması fikri bağlamında yorumlar. Heidegger açısından *Dasein*'in zamansallık içerisinde varolması olumsuz bir durum değil, bilakis *Dasein*'in varolma kiplerinden biri zamansallıkla irtibatlıdır. *Dasein*'in zamansallığı, gelenek içinde varoluşu ve bu süreçte oluşan önyargıları meşrulaştırır. Bu sebeple de önyargılar paranteze alınamaz. Bu anlamda Gadamer'in düşüncesinde insanın tarihsel gerçekliği önyargılarla anlam kazanır. Gadamer tarihin bize değil, bizim tarihe ait olduğumuzu söyler. Heidegger'in felsefesinde de *Dasein* gelenek tarafından belirlenir ve *Dasein* bir geleneğe sahiptir denebilir.

Husserl özne-nesne dikotomisini aşmaya çalışsa da aşkınsal bilincin mutlak öze ulaşma fikri bunu başaramadığını gösterir. Husserl'in özne-nesne dikotomisinden kurtulamamasının sebebi, onun saf bilinç kavramına verdiği önemde ilgilidir. Ancak Heidegger'in özne-nesne dikotomisinden kurtulmak istediği anlaşılır. Onun Varlığın anlamı konusunu düşüncenin merkezine alması bu isteğiyle ilintilidir. Ayrıca Gadamer de onun bu teşebbüsünü üstlenir. Gadamer'in felsefesinde yer alan "insanın dile maruz kalması" tezi bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu tezdən anlaşıldığı üzere, insan münfail, dil ise faildir. Ayrıca Heidegger'in "dilin Varlığın evi olduğu" görüşünün de etkisiyle Gadamer'in felsefesinde dil ve Varlık arasında içsel bağın varlığı, insanı dolayısıyla özneyi hakikat tecrübesinde merkezi konumda olmaktan çıkarır. Heidegger'e göre tecrübeye maruz kalmak, tecrübenin kendi üretimimiz olmadığını görmektir, tecrübeye maruz kalmamız ona katlanmamız gerektiği anlamına gelir. Gadamer'de işbu maruz kalma, dilin tecrübesine maruz kalmaya dönüşür. Ona göre anlama gerçekleştiği zaman insan anladığı şeyin tecrübesine maruz kalır ve bu bir *hadise*'dir. Heidegger'in dilin Varlığın evi olarak tanımlaması ve Husserl'in fenomenolojik indirgemeyi solipsizm ve öznelararasılık sorunlarından kurtarmak için üçüncü şahıs perspektifi tezini ortaya atması Gadamer açısından önemli iki felsefi hamledir. Bu çerçevede Gadamer işbu iki tezi sentezler ve dile maruz kalma üzerinden öznelararası sorunu çözmeye çalışır. O bu doğrultuda şunu söyler: "*Dil insanî/beşerî varlığın reel ortamı ve aracıdır*" (Gadamer, 2002: 73).

Heidegger'in ve Gadamer'in Ufuklarının Kaynaşması

Heidegger'in hermenötik fenomenolojisinde dikkati çeken hususlardan biri, anlamanın tecrübeye ortaya çıkması fikridir. Ona göre anlamanın insanî tecrübeye asli köklerinin bulmak için fenomenolojik yöntem esas alınmalıdır. Hermenötiğin ise anlama olayının fenomenolojisi olduğunu hem Heidegger hem de Gadamer onaylar. Gadamer'in *praxis* temelli hermenötik felsefesinin de Heidegger'in anlamanın insanî tecrübeye köklerinin fenomenolojik yöntemle ortaya çıkarma teşebbüsünden etkilendiği söylenebilir. Heidegger'in insanî anlamanın ne olduğuna, nasıl ortaya çıktığına dair ileri sürdüğü soruların Gadamer'in felsefi hermenötiğinde cevabını bulduğu ortadadır. "*Çünkü Gadamer, insanî anlamanın içinde gerçekleştiği fiili durumun daima bir gelenek dâhilinde dil içinde/dil vasıtasıyla anlama olgusu üzerinde odaklaşır*" (Kisiel, 2002: 182).

Anlamanın Husserl'in felsefesinde de tecrübî boyutunun olmasına rağmen, onun görüşlerini Heidegger ve Gadamer'den ayıran husus, bu tecrübenin mahiyetiyle ilgilidir. Anlama, Husserl'de nesnelerin maruz kaldığı bir bilinç tecrübesi olmasına karşın Heidegger ve Gadamer'de insanın maruz kaldığı *hadise*'dir. Yani anlama, insanın maruz kaldığı tecrübedir. Evet, Gadamer de anlamanın irtibatta olduğu yorum faaliyetinde fenomenolojinin temel düsturlarından olan "şeylerin kendilerine"yi göz önünde bulundurur ve bu düstur doğrultusunda hareket eder. "*Her*

doğru yorum kendisini kavranamaz düşünce alışkanlıklarının dayattığı keyfi fantezilerden ve sınırlamalardan korumalı ve bakışını ‘şeylerin bizatihi kendilerine’ yönelmelidir” (Gadamer, 2009: 5). Gadamer’in işbu fenomenolojik düsturu dikkate almasının sebebi Heidegger’dir. Heidegger anlama fiilini tasvir etmez, yorumlayan anlamının gerçekleşme şeklini tasvir eder. Yorumlayan anlamının gerçekleşme şeklinin tasviri de fenomenolojik yöntemin uygulanmasıyla mümkündür. Ama Heidegger böyle bir tasvirle anlamının ön-yapısının perdesini kaldırmaya çalışır. Husserl ise anlamının ön-yapısından kurtulmayı hedefler. Gadamer açısından Husserl’in bu çabası boşuna olmakla birlikte anlamının ön-yapısı üzerine -olumsuz bağlamda olsa bile- eğilmesi bakımından önemlidir.

Husserl’in *yaşam-dünyası* kavramı, Heidegger’in ilk dönem düşüncelerini ciddi bir şekilde etkilediği aşikârdır. Gadamer’in de bu kavramdan etkilendiği söylenebilir. Ancak Gadamer, *yaşam-dünyası* kavramının Heidegger’in felsefesinde kazandığı yeni mahiyeti esas alır. *Yaşam-dünyası*’nın her tecrübeye temel olması fikri Heidegger’i ve Gadamer’i aynı oranda etkiler. Ancak Heidegger’de *yaşam-dünyası* Husserl’de olduğu gibi “*metodolojik olarak tecrübenin kendi kendine verililiğine dayanıyor olması yolundaki epistemolojik gerekliliğe bağlı değildir*” (Gadamer, 2008: 353). Aynı şekilde Gadamer’in felsefesinde de *yaşam-dünyası*’nın epistemolojik statüsü ontoloji içerisinde erir. Heidegger’e göre Husserl *yaşam-dünyası* kavramı önemlidir ama yanlış bağlamda yorumlanmıştır. Nitekim Gadamer bu bağlamda şunu der: “*Hem doğa bilimleri hem de anlam bilimleri evrensel hayatın –yani mutlak tarihselliğin- intensiyonalitesinin başarıları olarak anlaşılmalıdır. Yalnızca bu türde bir anlama felsefenin self-refleksiyonunu tatmin eder*” (Gadamer, 2008: 360). Yani *yaşam-dünyası*’nı doğa ve anlam bilimlerinin temeli olarak değerlendirmek eksiktir. Zira doğa ve anlam bilimleri yaşamın yönelimselliği olarak değerlendirilmelidir.

Heidegger’in fenomenolojinin saf bilinçte değil –Husserl’in aksine- *Dasein*’in faktisitesinde temellendirilmesi gerektiği tezinden Gadamer’in etkilenmesine rağmen, *Dasein*’in da netice itibarıyla Kartezyen özneyi çağrıştırmasının farkında olduğu kanaatindeyiz. Gadamer’e göre “*Varlık ve Zaman Husserl’in transandantal sübjektivite kavramını ontolojik belirlemeden yoksunlukla eleştirse de kendi varlık/oluş sorunu yorumunu transandantal felsefeye göre formüle etmiştir*” (Gadamer, 2008: 358). Ancak Heidegger’in faktisite hermenötiğine biçtiği görevin, Gadamer açısından belirleyici olduğu denebilir. Çünkü faktisite hermenötiği Husserl fenomenolojisini içermekle birlikte onu aşar. Faktisite hermenötiği fenomenolojik indirgemenin saflaştırdığı transandantal bilinç temasını aşar (Gadamer, 2008: 358). Heidegger’in hermenötik fenomenolojisinin muhtevassından memnun olmakla birlikte amacından memnun olmadığını belirten Gadamer, fenomenolojinin hem Husserl’deki gibi saf özlere hem de Heidegger’deki gibi Varlık meselesini yeniden gündeme getirmede araç olarak kullanımına karşı çıkar. Ona göre esas amaç, fenomenolojinin bir anlam teorisi üretmedeki rolünün ortaya çıkartılmasıdır. Fenomenolojik anlama Husserl’e göre indirgeme yapan bilincin ulaşabileceği metodolojik bir süreçtir. Heidegger’in anlamı *Dasein*’in varlık modlarından biri olarak ele almasına karşın Gadamer anlamı bilinçten ayrı, kendi başına şey olarak ele alır.

Heidegger’e göre anlama, *Dasein*’in gündelik hayatına ait bir olaydır. Nitekim *Dasein*’in özünde anlama vardır, *Dasein* ben anlamak istemiyorum diyemez, çünkü anlamaya mahkûmdur. Bu açıklamalar Gadamer’i etkilemiş olmalı ki o da anlamının Husserl’deki gibi metodolojik süreç olmadığını, insanın maruz kaldığı bir şey olduğunu savunur. Gadamer’e göre anlama, insan varoluşunun temel dinamiğidir ve geleneğin gerçekleşmesidir. Yani anlamaya dair Gadamer’in tezleri, Heidegger’in anlamaya dair tezleriyle benzerlik içerse de Husserl’in bu konudaki tezleriyle zıtlıklar içerir. Zira Gadamer’in felsefesinde *anlama dairesi* metodolojik daire değil, ontolojik bir ögedir. Her ne kadar fenomenolojik indirgemenin de nihai amacı anlamının gerçekleşmesini

sağlamak olsa da, Husserl konuyu epistemolojik çerçevede ele alır. Ancak Heidegger'e göre epistemolojik düzlemde hareketle idealizmle ampiristik konum arasındaki açığın kapatılması olanaklı değildir. Heidegger'in bu tutumu, Gadamer tarafından onaylanır. Zira Gadamer'de anlama, yöntem meselesi olarak değil, ontolojik bir sorun olarak ele alınır. *"Bu yüzden biz de Heidegger'in problematiğinin transandantal anlamıyla işe koyulduk. Hermenötik problemi, onun transandantal anlamaya ilişkin yorumuyla yeni bir boyut kazanarak evrensel hale gelir"* (Gadamer, 2008: 366). Heidegger'e göre, anlama yöntem çerçevesinde ele alınabilececek bir mesele değil, ontolojik bir meseledir. Gadamer ise Heidegger'in söylediklerini bir adım ileri taşıyarak *"bu yüzden anlama dairesi bir metodolojik daire değildir; o anlamının ontolojik yapısının unsurlarından biridir"* (Gadamer, 2009: 44) der.

Husserl'in bilinç, bir şeyin bilincidir tezi Heidegger'in felsefesinde yorumcunun nesnesine aitliği tezine dönüşür ve Gadamer, Heidegger'in bu tezini gerekçelendirmeye çalışır. *"Yorumcunun nesnesine aitliği –tarihsel okulun ikna edici bir yorumunu yapamadığı şeydir- Heidegger'le birlikte açıkça ispatlanabilir bir anlam kazanır ve onu ispatlamak hermenötiğin görevidir"* (Gadamer, 2008: 366).

Sonuç

Husserl'in bilinç üzerinden şekillenen felsefesi, Heidegger'in hermenötiğiyle yeni bir boyut kazanır. Heidegger'in felsefesini radikalleştirerek evrensel bir anlama sürecinin mahiyetini tasvir etmeyi amaçlayan Gadamer ise metni temel alarak evrensel hermenötiğin fenomenolojik resmini çizer. Heideggerci düşünceden beslenen Gadameri *"hermenötik düşünmenin, Husserl'in aşkın fenomenolojisi gibi, bilim ile yaşam-dünyası arasında ve özellikle onların ayrı ayrı dilleri arasında aracılık yaptığı varsayılır"* (Skinner, 1991: 31). Böylece anlama ve yorumun Gadamer felsefesinde merkezi konum kazanmasının sebebinin, Heidegger'in Husserlci fenomenolojiyi kendine münhasır şekilde yorumlaması olduğunu söylenebilir.

Sonuç olarak *"fenomenolojik betimlemenin yöntemsel anlamı yorumlamadır"* (Heidegger, 2001: 68. akt. Şen, 2008: 57) diyen Heidegger, Husserl'den devraldığı ve dönüştürdüğü fenomenolojik yöntemi Gadamer'e teslim eder. Gadamer'in hermenötiğinin ise Husserl ve Heidegger felsefesinin kemal noktası olduğu denebilir.

Kaynakça

Altunoğlu, M. (2020). *Edmund Husserl*. Altunoğlu, M. ve Kocaoğlu, M. (Ed.). *Çağdaş Felsefe II* içinde (ss. 30-61). Eskişehir: Açık Öğretim Yayınları.

Aşkın, Z., ve Çellik, H. (2015). Hermeneutiğin Ontolojik Temellendirilişi: Heidegger ve Gadamer. *Beytulhikme*. (2), 1-30.

Dostal, R. (2002). *Gadamer's Relation to Heidegger and Phenomenology*. R. Dostal (Ed.). *The Cambridge Companion to Gadamer* içinde (ss. 334-354). Cambridge: Cambridge University Press.

Gadamer (2008). *Hakikat ve Yöntem I*. H. Arslan, İ. Yavuzcan (Ter.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Gadamer (2009). *Hakikat ve Yöntem II*. H. Arslan, İ. Yavuzcan (Ter.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Gadamer. (2002). *İnsan ve Dil*. H. Arslan (Der/Ter.). *İnsan Bilimlerine Prolegomena* içinde (ss. 65-74). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Gadamer. (2009). *Anlambilim ve Yorumbilgisi*. *Kaygı*. (13), 149-156.

Görgün, T. (2003). *Anlam ve Yorum*. İstanbul: Gelenek Yayınları.

Heidegger, M. (1998). *Letter on Humanism*. F. Capuzzi (Trans. by.). Cambridge: Cambridge University Press.

Heidegger, M. (2001). *Varlık ve Zaman*. K. H. Ökten (Ter.). İstanbul: Agora Yayınları.

Husserl, E. (2010). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*. H. Tepe (Ter). Ankara: Bilge Su Yayınları.

Husserl, E. (2010). Kartezyen Meditasyonlar: Fenomenolojiye Bir Giriş. *Baykuş*. (6), 71-91.

Kiesel, T. (2002). *Geleneğin Vukubulması: Gadamer ve Heidegger'in Hermeneutiği*. H. Arslan (Der/Ter.). İnsan Bilimlerine Prolegomena içinde (ss. 181-208). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Lyotard, J. F. (2007). *Fenomenoloji*. İ. Birkan (Ter). Ankara: Dost Yayınları.

Skinner, Q. (1991). *Çağdaş Temel Kuramlar*. Demirhan, A. (Ter). Ankara: Vadi Yayınları.

Şen, S. Modernizmden Post-Modernizme Tarihsel Bilginin Epistemolojisi, Dilthey, Heidegger, Gadamer, Derrida. *Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7, 51-69.

Topakkaya, A. (2008). Hans Georg Gadamer'in Ardından. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. (1), 1-11.

Ulukütük, M. (2008). Hakikate Giden Yollar: Metin-Yazar-Okur Diyalektiğinde Beliren Anlama Sorunu. *Hece*. (147), 40-52.

Varlık, S. (2014). Gadamer'de Sanat ve Festival: Aynının Farklı Tekrarı. *BİSAV Notlar*. (31), 29-54.